

Motion till riksdagen

1988/89: Ub665

av Margareta Fogelberg och Jan-Erik Wikström
(båda fp)

En professur i vårdpedagogik vid Göteborgs
universitet, m. m.

Vid högskolereformen 1977 införlivades statens institut för högre utbildning av sjuksköterskor (SIHUS) med Göteborgs universitet och fick då beteckningen Institutionen för vårdlärarutbildning.

För den västra högskoleregionen framstod denna institution, jämsides med framför allt de medicinska institutionerna, som en närmast självklar enhet som skulle anordna forskningsmetodiska och ämnesfördjupande kurser för personer med medellång vårdutbildning. Inom institutionen hade man dessutom mångårig erfarenhet av att tillrättalägga utbildning för lärare inom vårdområdet — en grupp som i en reformerad högskola ansågs böra ha en nyckelposition då det gällde forskningsanknytning.

Då reformen genomfördes ställdes vårdlärarutbildningen liksom övriga läraryrkesinstitutioner utan forskningsanknytning. Detta föranledde Institutionen för vårdlärarutbildning att genom medelsframställningar, uppvaktningar inom universitetet m. m. söka få fram påbyggnads- och forskarutbildning för vårdlärare och andra med medellång vårdutbildning.

Från 1950- och 1960-talen hade man en framgångsrik tradition att inom institutionen (SIHUS) anordna kurser för vårdpersonal inom läraryrkesutbildning, omvårdnad och vårdadministration. I de tidiga planerna på förstärkning av institutionen fanns förhoppningar om att på längre sikt få fram en undervisande och forskande institution inom samtliga tre områden. Erfarenheten sade att en sådan verksamhet skulle göra att de olika delområdena stärkte varandra. Traditionen fullföljdes genom att institutionen relativt snart med hjälp av externa medel bedrev enstaka kurser i omvårdnad (fortsättningskurs 21 — 40 p. och fördjupningskurs 41 — 60 p.) och i forskningsmetodik för vårdlärare och vårdpersonal 1 — 20 p. Under senare år har i samarbete med Institutionen för pedagogik tillkommit vårdpedagogik för vårdlärare 21 — 60 p. Institutionen har allteftersom vårdlärare disputerat inom samhällsvetenskaplig eller medicinsk fakultet knutit dem till sig. Således finns nu anställda två lektorer i vårdpedagogik och två i omvårdnad. Men trots att den första lektorn i vårdpedagogik fick tjänsten redan 1980 bedrivs ännu påbyggnadsutbildningen för vårdlärare som enstaka kurser och finansieringen ordnas på olika sätt, t. ex. genom att initiera att ett landsting ställer medel till förfogande för att vid den egna vårdhögskolan anordna en kurs. Behovet av dessa kurser har visat sig stort och tycks öka allteftersom forskningsanknytningen och pedagogiken utvecklas inom kommunal högskola och vårdgymnasium.

Vårdpedagogisk forskning påbörjades 1973 vid Institutionen för pedagogik, Göteborgs universitet. Två personer har med vårdpedagogiska avhandlingar disputerat vid Institutionen för pedagogik vid Göteborgs universitet och en vid motsvarande institution vid Stockholms universitet. Den ena av dessa personer har förklarats docentkompetent i pedagogik 1980.

Endast vid Göteborgs universitet finns en fast forskargrupp inom området. Många vårdlärare (troligen minst 25–30) genomgår f. n. forskarutbildning i pedagogik med inriktning mot vårdpedagogik vid landets olika universitet. All forskning har hittills bedrivits med externa projektmedel. Detta medför att forskningsgrenen inte förfogar över medel för en kontinuerlig verksamhet. Den största bidragsgivaren hittills har varit skolöverstyrelsen, men därtill har medel kommit för begränsade projekt från universitets- och högskoleämbetet, arbetsmiljöfonden och enstaka landsting. Trots bristen på fasta forskningsmedel har verksamheten inneburit ett flertal tre- till fyraåriga projekt, och ett flertal vårdlärare har fått forskningsmetodisk erfarenhet. Det går emellertid inte att i det långa loppet trygga forskningen inom området enbart med tillfällig finansiering. För att området skall kunna konsolideras och fördjupas behövs fasta medel för forskning och forskartjänster. Forskningen behöver också knytas fastare till utbildningen vid Institutionen för vårdlärarutbildning. Därför behövs en fastare organisation och tjänster som kombinerar forskning med undervisning.

Inom omvårdnadsforskningen är det endast inom vårdpedagogik som omvårdnadsämnet natur och struktur samt dess ursprung i vetenskap och praktikerkunskande studeras. Forskningsgrenen kartlägger, tolkar och förklarar omvårdnadens utformning.

Genom att studera omvårdnadsämnet lär sig vårdstuderande att tänka, känna och reagera i yrkeslivet. I utbildningen tillägnar man sig de beteenden som sedan blir utmärkande i yrkeslivet. Att ersätta det inlärd omvårdnads-kunnandets struktur med en annan natur och struktur är för de flesta yrkesverksamma en övermäktig uppgift. Genom att i forskning kartlägga omvårdnadsämnet får vårdutbildningarna ett underlag för att i grunden förstärka centralt innehåll och byta ut mindre väl användbara delar.

Inför högskolereformen 1977 ställdes stora förväntningar på att reformen skulle leda till sjuksköterskor med ett yrkeskunnande som bygger på en helhetsuppfattning av människan i stället för att se enbart ett sjukt organ, som utgår från hälsobegreppet snarare än organcentrerade sjukdomsbegrepp etc. Utan stöd av vårdpedagogisk forskning kommer vårdlärarna att famla när de strävar efter att på egen hand byta ut strukturen inom omvårdnadsämnet.

Det kan också vara värt att lägga märke till att när patienter klagar på omhändertagandet i hälso- och sjukvården så rör ofta klagomålen en brist på hänsynstagande och omhändertagande av dem som människor. Sjuksköterskors, undersköterskors och sjukvårdsbiträdens yrkeskunnande måste utgå från en kunskapsyn och människosyn som ser som centralt att tillsammans med patienter ge dem medel att bibehålla, upprätthålla och rekonstruera sin allmänmänskliga kompetens fysiskt, psykiskt, socialt och

kulturellt. Vårdpedagogisk forskning och undervisning behandlar i hög grad dessa frågor.

Mot. 1988/89
Ub665

Inom samhället söker vi allt mer komma fram till individuella, decentraliserade lösningar i vården av svaga, sjuka och handikappade. Detta ställer ökade krav på vårdpersonalens förmåga att upprätthålla en god fysisk, psykisk, social och kulturell omvårdnad oavsett vårdmiljö. Alltså ställs nya krav på vårdpersonalens kunskaper om medmänskligt omhändertagande. Vid ett organcentrerat synsätt följer lätt att de allmänmänskliga behoven negligeras och som en konsekvens därav kan decentraliseringen och strukturomvandlingen av hälso- och sjukvården leda till att gamla och sjuka isoleras i sina hem. En psykosocialt, socialt eller kulturellt torftig omvårdnad gör att även starka individer grips av apati och tecken på nedsatta fysiska och psykiska funktioner. Därav följer att också med tanke på framtida strukturomvandlingar i hälso- och sjukvården behövs en vårdpedagogisk forskning och utbildning som gör att verkan av förändringar i vårdsamhället följs upp. Omorganisationen behöver följas av forskning på yrkeskunnandets natur och struktur, och utvärdering behövs som jämför samhällsförändringar med vårdpersonalens yrkesutbildning. Utbildningens innehåll och arbetsformer måste också jämföras med de krav som ställs på yrkesutövarna.

Under senare år har glädjande nog vuxit fram en rad omvårdnadsinstitutioner vid våra universitet. Men etableringen måste också utvärderas. Samtliga professorer finns nu eller håller på att inrättas inom medicinsk fakultet (Umeå, Göteborg och Lund) eller är i huvudsak tillhöriga medicinsk fakultet (Linköping och Uppsala). Samtliga institutioner har till uppgift att ta fram forskning och forskarutbildning om den praktiska omvårdnaden. Detta innebär att man i stor utsträckning arbetar med att lösa problem med skilda arbetsuppgifter eller med vissa patientkategoriers specifika problem. Den samhällsvetenskapligt förankrade forskningen behandlar, liksom inom vårdpedagogik, övergripande strukturella problem eller organisationsproblem. För att erhålla en balanserad utveckling på omvårdnadsforskningen i vårt land behövs därför också professorer inom samhällsvetenskaplig fakultet (och när kompetens finns utvecklad också inom humaniora). För att lösa de akuta problem som vi tagit upp här behövs en omvårdnadsforskning med utgångspunkt i samhällsvetenskaplig forskning och teoribildning. Den mest omtalade internationella omvårdnadsforskningen har sina rötter i samhälls- och beteendevetenskaplig teoribildning. Institutioner inom såväl medicinsk som samhällsvetenskaplig fakultet behövs för samhället och hälso- och sjukvården, men också för omvårdnadsforskningens egna möjligheter att få varandra understödande forskningsgrenar. Vi föreslår därför att riksdagen gör regeringen uppmärksam på det angelägna behovet av en permanent vårdpedagogisk forskning och utbildning. Inför den forskningspolitiska propositionen nästa år bör regeringen också pröva frågan om inrättande av en professur i vårdpedagogik vid Göteborgs universitet.

Hemställan

Mot. 1988/89
Ub665

Med hänvisning till vad ovan anförts hemställs

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av vårdpedagogisk forskning och utbildning och inrättande av en professur i vårdpedagogik vid Göteborgs universitet.

Stockholm den 20 januari 1989

Margareta Fogelberg (fp)

Jan-Erik Wikström (fp)